

loamerikkalainen, voisi sitä hyvinkin suosittelulla yliopistojemme sosiolingvistiikan peruskurssien lukemistoksi. Alaan enemmän perehtyneelle *Qualitative methods in sociolinguistics* ei tarjoa juurikaan uutta, mutta käsittelee kyllä tärkeitä kysymyksiä, joihin varttuneempikin tutkija joutuu aina uudelleen palaamaan.

Vielä kirjan lukemisen jälkeenkään laadullisen sosiolingvistisen tutkimuksen määrittely ei tunnu yksiselitteiseltä. Johnstone kyllä käsittelee aihetta, mutta hän käsittelee kovin paljon muutakin sosiolingvistiikkaan liittyvää — ja moni hänen kvalitativista tutkimusta koskeva havaintonsa pätee myös kvantitatiivisen tutkimuksen tekoon. Teos täyttää paikkansa johdatuksena kvalitatiiviseen sosiolingvistiikkaan, mutta selvää tilausta olisi jatko-osalle, jossa aiheeseen pureuduttaisiin syvällisemmin.

Johnstonen teos osoittaa mielestäni, ettei kvalitatiivisuuden lisääminen välttämättä merkitse kvantitatiivisuuden syrjäyttämistä ja päinvastoin. Molemmat ovat ainakin jossain määrin olleet aina mukana sosiolingvistisessä tutkimuksessa, eikä toista voi oikeastaan olla ilman toista: laadullinen

analyysi pohjautuu ilman muuta myös havaintoihin jonkin ilmiön tavallisuudesta tai harvinaisuudesta, ja määrällinen analyysi pyrkii toki vastaamaan siihenkin, poikkeako jokin ilmiö toisesta paljon vai vain vähän. Pikemmin kuin jommankumman metodiikan valitsemisesta kyse on siitä, miten valonheittimen haluaa suunnata. Hyödyllisintä lienee kääntää suuntaa aina välillä tai jopa käyttää useita valonheittäjiä. ■

LIISA MUSTANOJA

Sähköposti: liisa.mustanoja@uta.fi

LÄHTEET

ALASUUTARI, PERTTI 1999: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

LAKOFF, ROBIN 1975: *Language and woman's place*. New York: Harper & Row.

MÄKELÄ, KLAUS (toim.) 1990: *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

UUDISTETTU LAITOS VARIAATIONTUTKIMUKSEN METODEISTA

Lesley Milroy ja Matthew Gordon *Sociolinguistics: Method and interpretation*. Oxford: Blackwell Publishing 2003. 261 s. ISBN 0-631-22225-1.

Jokainen kielentutkija tietää, että varsinkin keskeisiin klassikkoihin on hyvä aika ajoin palata uudestaan. Tämä pätee myös Lesley Milroyn *Observing and analyzing natural language* -teokseen (1987),

jota voi hyvällä syyllä pitää variaationtutkimuksen keskeisenä metodikirjana. Entistä suurempi syy tähän palaamiseen on nyt, kun Milroy ja Gordon ovat yhdessä työstit neet kirjasta uuden version *Sociolinguis-*

▷

tics: Method and interpretation (2003). Se tarjoaa edeltäjänsä tapaan konkreettisia malleja ja esimerkkejä sekä aloittevalle että varttuneelle tutkijalle — uudet suuntauokset huomioon ottaen.

Ylipäätään variaation tutkimuksen metodikkaa käsittelevä kirja on tervetullut, sillä viime vuosina ilmestyneissä laajoissa sosiolingvistiikan käsikirjoissa (Chambers ym. 2002; Coulmas 1997) metodeja on käsitelty niukasti. Toiseksi metodiselle pohdinnalle on tarvetta siksi, että parin viime vuosikymmenen aikana variaation tutkimuksen näkökulmat ovat laajentuneet ja on ollut tarpeen hyödyntää uusia lähestymistapoja. Kun seuraavaksi tarkastelen teosta lähemmin, en referoi sitä yksityiskohtaisesti, vaan nostan esiin muutamia sellaisia seikkoja, joita pidän suomalaisen sosiolingvistiikan nykytilanteen kannalta relevantteina ja jotka kuvastavat paradigman uudistumista.

Kun teokselle on selvästi jäljitettävissä edeltäjä, lukija alkaa automaattisesti tehdä vertailuja: Mitä runsaassa 15 vuodessa on variaation tutkimuksessa ja sen lähipiirissä tapahtunut? Miten tämä näkyy uudistetussa versiossa? Konkreettisimmin muutokseen pääsee kiinni silmäilemällä lähdeluetteloa, jonka nimikkeistä yli puolet on ilmestynyt vuoden 1987 jälkeen. Kirjoittajat ovat siis kiittävästi hyödyntäneet tuoretta sosiolingvististä tutkimusta, jota edustavat esimerkiksi Dennis Prestonin (1989) kansanlingvistiksi ja Penelope Eckertin (2000) etnografisesti painottuneet tutkimukset. Silti myös 1960- ja 1970-luvun klassikot ovat edelleen mukana. Toisena esimerkkinä ajantasaistamisesta mainittakoon, että Milroy ja Gordon ovat lisänneet fonologista variaatiota käsittelevään osuuteen alaluvun, jossa he pohtivat foneettisten mittausten tekoa teknisten laitteiden avulla ja mittausten suhdetta auditiiviseen havainnointiin.

Teoksen ensimmäisessä luvussa lukija johdatetaan variaation tutkimuksen maailmaan klassisesti William Labovin tutkimusten kautta. Kun Labovin joitakin periaatteita ja lähtökohtia (esimerkiksi ryhmän ja yksilön suhde, haastattelu aineistonkeruumetodina) on viime vuosina aivan aiheellisestikin kritisoitu, Milroyn ja Gordonin katsaus on hyvä muistutus siitä, miten monet Labovin keskeiset periaatteet ja toimintatavat ovat aikanaan olleet positiivisella tavalla radikaaleja ja poikenneet valtavirrasta. Tällaisia, jo itsestään selviltä tuntuvia asioita ovat esimerkiksi aineiston empiirisyys sekä variaation kvantitatiivinen analysointi. Labovin ja dialektologisten tutkimusten esittelyn lomassa kirjoittajat pohtivat muun muassa introspektion luotettavuutta sekä ryhmän ja yksilön suhdetta. Introspektion pohtimisen tekee relevantiksi kansanlingvistikassa runsaasti käytetty itseraportointimenetelmä, jossa informanville esitetään kysymyksiä esimerkiksi hänen omasta tai hänen yhteisönsä kielenkäytöstä (esim. Mielikäinen ja Palander 2002; Preston 1989; Vaattovaara 2004).

KENTÄLLÄ

Toisessa luvussa tarkastellaan sitä, keitä tutkitaan ja miten halutusta kohderyhmästä valitaan edustava otos. Edustavuuden saavuttaminen on erityisen haastavaa, kun tutkitaan heterogeenistä kaupunkiyhteisöä, jossa variaation kannalta relevantteja muutujia on runsaasti. Suurimpiakaan sosiolingvistikassa käytettyjä otoksia ei voi pitää sosiaalitieteiden kriteereillä mitaten edustavina. Toisaalta Milroyn ja Gordonin siteeraama Sankoff lienee oikeassa olettaessaan, ettei variaatio voi olla määrättömän runsasta, koska ihmisten on ymmärrettävä toisiaan. Tällä seikalla on perusteltu sitä, että kielitieteellisissä tutkimuksissa otos voi olla pienempi kuin esimerkiksi sellaisessa tut-

kimuksessa, jossa tarkastellaan ruokailutottumuksia tai muita elämäntapoja.

Toisaalta voidaan kysyä, kuinka itseltään selvää on se, että tutkimuksissa tulisi aina pyrkiä edustavuuteen, kun sen saavuttaminen käytännössä on varsin hankalaa. Voisiko lähtökohtana jo alun perin olla se, että sen sijaan, että pyrittäisiin saamaan edustava otos helsinkiläistä, porilaista tai kajaanilaista puhekieltä, tavoitteena olisikin tutkia tarkemmin vain muutamia paikallisia puhujaryhmiä ja löytää jotain kullekin yhteisölle tyypillistä? Tällainen lähestymistapa ei välttämättä ole yhtään helpompi, sillä se vaatii paljon etnografista ennakkotyötä, jonka perusteella tutkittavaksi sopivat ryhmät valitaan. Näin on kuitenkin saatu mielenkiintoisia tuloksia esimerkiksi Saksan Mannheimissa (ks. Kallmeyer ja Keim 2003).

Kolmas, aineiston hankintaa esittelevä luku on varsin laaja. Lähtökohtana on se, että keruutapa on ratkaistava tutkimusongelman mukaan ja koko ajan on muistettava, että sillä on vaikutusta aineistoon. Runsaasti huomiota Milroyn ja Gordonin kirjassa saa edellisen version tapaan Labovin kehittämän sosiolingvistisen haastattelun kritisointi. Kirjoittajat osoittavat, että Labov on kehittänyt haastattelua keskustelumaiseen suuntaan ja moni muukin on etsinyt keinoja, joilla haastateltava saataisiin puhumaan mahdollisimman spontaanisti. Silti Milroy ja Gordon pitävät haastattelua yksipuolisempänä ja epäsymmetrisempänä vuorovaikutustilanteena kuin spontaania keskustelua.

Toisenlaista lähestymistapaa edustaa osallistuva havainnointi, joka edellyttää varsin pitkää ja intensiivistä kontaktia tutkittavaan yhteisöön. Kiintoisaa on lukea useista vastikään ilmestyneistä tutkimuksista, joissa tutkijat ovat sukeltaneet itselleen vieraaseen yhteisöön. Vaikka kussakin yhteisössä on löydettävä juuri sinne sopivat

toimintatavat, toisten kokemuksista saa kuitenkin vihjeitä, miten voi toimia ja mihin kaikkeen tutkijan on hyvä varautua.

Kirjoittajat huomauttavat aiheellisesti, ettei tutkijoiden tavoittelema vapaa spontaani puhe tai keskustelu ole ainoa vaihtoehto eikä edes kaikkiin tutkimusongelmiin tarkoituksenmukaisinta aineistoa. Optimaalisimpaan tulokseen päästään usein eri keruutapoja yhdistämällä. Viime aikoina aineistoa on hankittu myös erilaisilla kyselylomakkeilla (esim. *Moderna importord i nordiska språk* -hanke; ks. <http://www.hf.uib.no/moderne/>) sekä mediasta nauhoittamalla ja poimimalla (esim. Coupland 2001; Nuolijärvi ja Tiittula 2000).

Kolmannen luvun päättää tutkimuseettinen pohdiskelu, jolle on ajan hengen mukaisesti annettu tässä tuoreessa teoksessa hieman enemmän tilaa kuin edeltäjässään. Vaikka lähtökohtana olisikin se, että nauhoituksiin pyydetään lupa ja ne tehdään avoimesti, etenkin etnografisessa tutkimuksessa raja voi olla joissakin tilanteissa yllättävän häilyvä. Luonnollisissa tilanteissa osallistujajoukko voi esimerkiksi vaihtua varsin nopeasti ja yllättävästikin. Toiseksi kirjoittajat keskustelevat tutkijan roolista tutkimassaan yhteisössä. Missä määrin tutkija on esimerkiksi moraalisesti velvollinen tekemään vastapalveluksia informanteilleen? Luontevin väylä on tuoda laajemman yleisön tietoisuuteen yhteisössä vallitsevia kielellisiä ongelmia, esimerkiksi nostaa esiin vähemmistökielen puhujien oikeuksia. Mutta entä tutkijan muut roolit? Jos tutkija haluaa päästä sisälle itselleen vieraaseen yhteisöön, muunkinlaisiin vastapalveluksiin lienee hyvä varautua. Helsinkiläisiä somalinalaisia tutkinut uskontotieteilijä Marja Tiilikainen (2003: 94–95) kertoo auttaneensa informanttejaan esimerkiksi kieliongelmissa, erilaisen tiedon hankkimisessa ja sopivan lääkärin löytämisessä.

▷

VARIAATIO JA SOSIAALINEN TODELLISUUS

Neljännessä luvussa palataan jälleen sosiaalisten muuttujien pariin. Lähtökohdaksi Milroy ja Gordon esittelevät tuloksia, joissa eri muuttujat kietoutuvat toisiinsa monimutkaisella tavalla; variaatiota ja kielenulkoisia muuttujia ei voi linkittää suoraan toisiinsa. Kirjoittajat korostavat niin tässä kuin seuraavassakin luvussa sitä, miten olennaista on tuntea tutkittava paikallinen yhteisö — sen arvot, normit ja sosiaaliset käytänteet — sillä vain tätä tietoa vasten on mahdollista ymmärtää variaation luonnetta. Mitään kielenulkoista muuttujaa ei voi tarkastella globaalina ja stabiilina, vaan niin ikä, sukupuoli, sosiaaliryhmä kuin muutkin klassiset muuttujat ovat pikemminkin paikallisesti rakentuneita sosiaalisia kategorioita. Tämä näkemys kuvastaa nähdäkseeni laajemminkin nykysosiolingvistiikan henkeä.

Teoksessa nostetaan esiin sosiolingvistisissä tutkimuksissa moneen kertaan havaittu sukupuolten välinen ero: miehet käyttävät enemmän paikallisia puhekielen piirteitä kuin naiset, naiset tavoittelevat puolestaan prestiisiipiirteitä. Milroy ja Gordon purkavat kuitenkin ilahduttavalla tavalla prestiisin käsitettä ja huomauttavat, etteivät naiset läheskään aina näytä suosivan normitetun kielen variantteja, joilla on katsottu olevan enemmän prestiisiä (engl. *high prestige*), vaan pikemmin laaja-alaisia puhekielen piirteitä (engl. *supralocal features*). Tämä havainto sopii kuvaamaan myös suomen kielen variaatiota monessa piirteessä (ks. kootusti esim. Lappalainen 2001: 84–85; Mantila 2004: 326–327, 333–334), samoin kuin se, että eri ikäpolville prestiisiä voi edustaa eri kielimuoto (ks. esim. Mielikäinen 1988: 93–97).

Teoksen edellisessä versiossa sosiaalisten verkostojen tarkasteltiin yhdessä sosiaalisten taustamuuttujien kanssa; uudessa

painoksessa verkostot ovat saaneet oman lukunsa (luku 5). Verkoston rinnalle on tuotu myös uusi toimintayhteisön käsite (engl. *community of practice*), jota ainakin Eckert (2000; ks. myös Meyerhoff 2002) on käyttänyt viime vuosina. Toimintayhteisö tulee hyvin lähelle sosiaalisen verkoston käsitettä, mutta sillä korostetaan ryhmää yhdistävää sosiaalista toimintaa ja siihen liittyviä yhteisiä käytäntöjä. Toimintayhteisöistä puhuttaessa huomio on siis enemmän ryhmässä ja ryhmittymissä (*clusters*), kun taas sosiaalisesta verkostosta puhuttaessa fokus on yksilössä ja siinä, millaiset suhteet hänellä on verkoston muihin jäseniin. Pääosa luvusta on erilaisten verkostotutkimusten esittelyä. Huomiotani kiinnitti, että kymmenen viime vuoden aikana ei ole juuri ilmestynyt sellaisia tutkimuksia, joissa sosiaaliset verkostot olisivat keskeisessä osassa (ks. kuitenkin esim. Zentella 1997). Mitään valtavirtaa verkostojen tutkimuksesta ei siis näytä syntyneen, mutta selvä siirtymä on kuitenkin tapahtunut massiivisista haastattelututkimuksista pienempien yhteisöjen kielenkäytön analysointiin.

Luvun 5 loppuosaa on keskustelua heikoista siteistä ja löyhistä verkostoista sekä niiden merkityksestä murteen tasoittumisprosessissa. Lähtökohtana tässä pohdinnassa on se oletus, että verkostojen ja sosiaalisten kontaktien löyhyys edistää innovaatioiden leviämistä, kun taas vahvat siteet ja kiinteät verkostot suojaavat kielimuotoa muutoksilta (ks. esim. Milroy 1980). Kirjoittajat muun muassa huomauttavat, että huolimatta ihmisten myötemielisistä asenteista murteita kohtaan ne kuitenkin tasoittuvat, minkä he uskovat johtuvan pitkälti juuri verkostojen löyhentymisestä. Paikallisuus, liikkuvuus ja globaalisuus ovat nyt yhä monimutkaisempia käsitteitä, ja niinpä yksilö voi rakentaa kielellistä identiteettiään hyvin monenlaisista aineksista —

myös sellaisista, jotka eivät perinteisessä mielessä kuulu paikalliseen varieteettiin tai standardiin. Suomessakin eräitä murteellisuuksia (esimerkiksi pronomineja *mie* ja *sie* sekä yleisgemmaatiota eräissä lekseemisissä) kuulee tietyissä funktioissa myös sellaisten suusta, joiden »omaan» paikalliseen varieteettiin kyseiset piirteet eivät kuulu (ks. Mantila 2004: 332–333). Toisaalta on aiheellista kysyä, miten alueelliset kieli muodot pitäisi nykyisin määritellä.

SOSIAALISESTA KIELELLISEEN ANALYYSIIN

Luvut 6 ja 7 keskittyvät varsin puhtaasti lingvistiseen analyysiin. Ensin kirjoittajat opastavat yksityiskohtaisesti fonologisen variaation tutkimisessa; jälkimmäisessä luvussa tarkastelun kohteena ovat vaikeammin kvantifioitavat ja analysoitavat, lähinnä leksikaaliset ja syntaktiset piirteet. Konkreettiset esimerkit ovat lähes yksinomaan englannista, eivätkä kaikki tarkasteltavista yksityiskohdista ole suomen kielen tutkijan kannalta olennaisia. Keskeiset variaation tutkimuksen periaatteet ovat kuitenkin sovellettavissa kieleen kuin kieleen. Siinä mielessä luvut sopivat hyvin oppimateriaaliksi kenelle tahansa aloittelevalle variaation tutkijalle. Fonologisen variaation analyysissä lähdetään liikkeelle tärkeistä perusasioista: olennaisten kielellisten muutusten tunnistamisesta, niiden varianttien ja esiintymisympäristöjen määrittelemisestä, kaikkien esiintymien (myös nollavarianttien) poimimisesta ja niin edelleen. Konkreettista apua analyysiin tarjoavat myös kirjoittajien antamat ohjeet siitä, mikä on riittävä esiintymämäärä ja millaisia tilastollisia menetelmiä on kussakin analyysissä mahdollista ja tarkoituksenmukaista käyttää.

Tuloksia analysoitaessa on muistettava kiinnittää huomiota kielen sisäisiin esiinty-

misehtoihin ja -rajoituksiin. Vaikka relevanttien variaabeleiden ja varianttien tunnistamisessa on syytä tutustua aiempaan tutkimukseen, kirjoittajat varoittavat nojasta siihen liikaa, jotta ei sivuutettaisi muita, kenties ennen havaitsemattomia tai kokonaan uusia ilmiöitä. Tästä syystä alkuvaiheessa olisi tarpeen pyrkiä mahdollisimman yksityiskohtaiseen litterointiin, jotta kaikki potentiaalinen variaatio tulisi tutkijalle näkyväksi. Kirjoittajien esittämä varoitus on aiheellinen myös suomen kielen variaation tutkijoille — onhan tutkittu variaabelijoukko pysynyt varsin muuttumattomana viime vuosikymmenet. Tutkimus on keskittynyt meillä pitkälti mutamiin äänne- ja muotopiirteisiin. (Ks. esim. Lappalainen 2004: 15–16.)

Kuten jo alussa mainitsin, uutta ainesta edustaa luvussa 6 instrumentaalisen mittauksen ja auditiivisen kuulohavainnon vertailu. Englannin kielen tutkijoiden kannalta tämä teema on erityisen relevantti — onhan suuri osa tarkasteltavista piirteistä nimenomaan foneettisia, jatkumoluonteisia muuttujia. Aihe on ajankohtainen kuitenkin nykyään myös meillä Suomessa, kun Praat ja muut puheanalysointiohjelmat ovat periaatteessa kenen tahansa tutkijan ulottuvilla ja yhä useampi niitä jo käyttää. Kirjoittajat nostavat esiin teknisten laitteiden kiistattomia etuja, ennen muuta mittaamisen objektiivisuuden; kuulohavainto on aina subjektiivinen, ja tulokset vaihtelevat analysoijan mukaan. Koneellisesti saatuja tuloksia on myös helppo havainnollistaa lukijalle graafisin keinoin. Lisäksi ne voivat saada tutkijat tarttumaan aiemmin tutkimattomiin ilmiöihin, joita on ollut vaikea tarkastella pelkän kuulon varassa.

Teknisten laitteiden hyödyntämiseen liittyy kuitenkin myös ongelmia. Mittausvälineillä saadaan paljon yksityiskohtaisempaa tietoa kuin useimmiten on tarpeen, ja tutkijan saattaa olla vaikea erottaa olen-

naista epäolennaisesta. Kone voi näet paljastaa sellaista informaatiota, jota tutkija — puhumattakaan maallikosta — ei erota pelkällä korvalla. Voiko tällainen variaatio silloin olla sosiaalisesti merkittävää? Korva-kuuloonsa luottava tutkija on lähempänä tavallista kielenpuhujaa kuin se, jotka tekee päätelmänsä puheanalyysiohjelmien perusteella. Ei liene yllättävää, että Milroy ja Gordon päätyvät suosittelemaan molempien tapojen yhdistämistä. Itseäni jäi mietityttämään vielä se, ohjaavatko puheanalyysiohjelmiin liittyvät edut myös aineiston hankintaa. Vaikka laitteet ovat kehittyneet huomasti ja kunkin keskustelun osallistujan voi äänittää omalle kanavalleen, voivatko aineiston laatuun kohdistuvat vaatimukset kuitenkin epäsuorasti heijastua nauhoitustilanteen järjestelyihin ja keskustelun spontaaniuteen?

Luvussa 7 tartutaan variaation tutkimuksen kannalta hyvin haasteelliseen osaluokkaan, sanastolliseen ja syntaktiseen vaihtelun tutkimukseen. Ongelmana ovat paitsi variaation kvantifointi sekä varianttien ja niiden potentiaalisten esiintymisympäristöjen tunnistaminen myös monien kiintoisien ilmiöiden harvafrekvenssisuus spontaanissa puheessa. Näiden piirteiden harvinaisuudesta Jenny Cheshire (esim. 2003) on tehnyt sen päätelmän, ettei syntaktinen variaatio erottele sosiolingvistisesti yhtä paljon eikä samalla tavalla kuin esimerkiksi fonologinen variaatio. Harvakseltaan esiintyvät piirteet eivät yksinkertaisesti pysty eivätkä riitä sosiaalisten merkitysten kannattelijoina — ainakaan siten kuin tiuhaan esiintyvät äänteelliset piirteet. Toisaalta voi pohtia, eikö toisinaan yksikin sana tai muoto voi jo leimata puhujan jonkin ryhmän edustajaksi. Silti tuntuu uskottavalta ajatukselta, että syntaktisen variaation rooli olisi erilainen kuin esimerkiksi fonologisen ja morfologisen.

Luvussa 7 nousee esiin monia muitakin

periaatteellisia kysymyksiä. Kirjoittajat pohtivat esimerkiksi sitä, missä määrin on mahdollista ja järkevää käyttää pientä provosointia — esimerkiksi tietynlaisten kysymysten esittämistä, jotta tarkasteltavasta ilmiöstä saataisiin riittävästi esiintymiä. Toinen tärkeä kysymys on normitetun standardin rooli tarkasteltavia piirteitä valittaessa. Se, onko puhekielessä prominentilla ilmiöllä vastinetta standardikielessä, ei saisi vaikuttaa variaabelin valintaan. Keskeisin ongelma lienee kuitenkin se, mitkä ilmaukset ovat todella toistensa variantteja. Kontekstin käsite on syntaksin tarkastelussa paljon ongelmallisempi kuin esimerkiksi tutkittaessa jonkin äänteen foneettista asua tietyssä äänneympäristössä. Ylipäätään tarvitaan huomattavasti enemmän kvalitatiivista analyysia jo ennen kvantifointia, jotta voidaan tunnistaa, mitkä esiintymät ovat rinnastettavissa toisiinsa. Omien kokemusteni perusteella uskallan väittää, että keskusteluanalyysi tarjoaa tähän kvalitatiiviseen analyysiin hyviä työvälineitä. Menetelmä on kuitenkin työläs, jos ajatellaan sitä, että variaation tutkija haluaa tehdä yleistyksiä isoista korpuksista. Siksi tarvitaankin erilaisia metodeja käyttävien tutkijoiden välistä yhteistyötä, jotta jokaisen ei tarvitse aloittaa kartoitusta alusta.

VARIAATIO TILANTEEN SISÄLLÄ

Kirjan viimeinen teorialuku, jonka aiheena on koodin- ja tyylinvaihto, kiinnosti itseäni etukäteen eniten. Vaikka alku onkin hyvin tuttua, luvun loppupuolella paljastuu, että kirjoittajat ovat perillä myös sosiolingvistisen tutkimuksen uusimmista tuulista. He toteavatkin loppusanoissaan, että tilanteen sisäinen vaihtelu on viime vuosina noussut sosiolingvistisen tutkimuksen keskiöön. Luku rakentuu siten, että kielensisäinen tyylinvaihto on erotettu kielten välisestä koodinvaihdosta ja niitä käsitellään erik-

seen. Tekijät kuitenkin myöntävät, että niihin liittyy samaa dynamiikkaa. Jakoa he perustelevat sillä, että näitä ilmiöitä on tarkasteltu yleensä erilaisista teoreettisista lähtökohdista. Näin näyttääkin olevan niiden tutkimusten perusteella, joita kirjassa esitellään.

Tyylinvaihdon klassikkoina Milroy ja Gordon esittelevät Labovin haastattelumallin (ks. esim. Labov 1978: 79–99; 2001), jossa eri tyyleinä tarkastellaan haastattelun eri osioita (esim. minimiparien ja sanalistojen lukemista sekä enemmän ja vähemmän spontaania haastattelupuhetta), sekä Allan Bellin hierarkkisen näkemyksen erilaisten osallistujien, topiikin ja tilanteen puitteiden välisistä suhteista (ks. Bell 1984). Jäljempänä esiin nousee kuitenkin dynaamisempi näkemys tyylistä — ennen muuta se, että yksilön tapa puhua ei ole automaattinen seuraus ulkoisista tekijöistä (vrt. Bell 1984) tai siitä, missä määrin hän kiinnittää huomiota puheeseensa (vrt. esim. Labov 1966: 90–135), vaan hän voi aktiivisesti ja tietoisesti itse valita erilaisia resistereitä käyttöönsä. Puhetyyli ei myöskään ole erotettavissa muista tavoista, joilla yksilö voi erottua toisista ja liittyä erilaisiin ryhmiin, vaan sitä on tarkasteltava osana muita yksilön ja ryhmän tyyliin liittyviä seikkoja kuten pukeutumista, arvoja ja elämäntapoja. Tässä jälleen näkyy runsaassa kymmenessä vuodessa tapahtunut muutos sosiolingvistiikassa.

Koodinvaihtoa tarkastellessaan Milroy ja Gordon korostavat keskittyvänsä ainoastaan koodinvaihdon sosiaaliseen dynamiikkaan. Pohdittavana on esimerkiksi se, missä määrin puhujat itse tiedostavat koodinvaihdon ja pystyvät siitä luotettavasti raportoimaan sekä mikä vaikutus kaksikielisen yhteisön ja laajemman yhteisön asenteilla on koodinvaihtoon. Kirjoittajat esittelevät erilaisia lähestymistapoja, joista toisissa koodinvaihto nähdään varsin automaattise-

na, sosiaalisten seikkojen säätelämänä (esim. Myers-Scotton 1993). Vuorovaikutteisissa malleissa koodinvaihtoa pidetään puolestaan puhujien diskurssiresurssina, rationaalisena valintana, jolla saavutetaan keskustelussa tiettyjä päämääriä (esim. Auer 1999). Kirjoittajat toteavat, että molemmat näkökulmat puoltavat paikkaansa, mihin on helppo yhtyä.

LOPUKSI

Milroyn ja Gordonin teos on rohkaiseva osoitus siitä, että variaation tutkimuksessa on löydetty uusia väyliä ja se kykenee metodisesti uudistumaan. Käsitys sosiaalisista muuttujista on laventunut etnografisen tutkimuksen ansiosta, ja kielellisen variaation ja sosiaalisen todellisuuden suhde on alettu nähdä yhä enemmän dynaamisena ilmiönä. Paradigmaa on uudistanut myös se, että variaation tutkimukseen on sovellettu erilaisia lingvistisiä teorioita. Samoin teknologinen kehitys on tuonut uusia mahdollisuuksia paitsi foneettisten piirteiden tutkimiseen myös suurten korpusten käsittelyyn (ks. esim. Nevalainen ja Raumolin-Brunberg 2003). Meillä Suomessa ei suinkaan kuljeta tuoreiden tuulten suhteen tutkimuksen jälkijoukoissa, mutta meidän on syytä näkyä yhä enemmän maailmalla, jotta täällä tehty ja meneillään oleva innovatiivinen sosiolingvistiikka tulisi tunnetuksi laajemmin. ■

HANNA LAPPALAINEN

Sähköposti: hanna.lappalainen@kotus.fi

LÄHTEET

AUER, PETER 1999: From codeswitching via language mixing to fused lects: Toward a dynamic typology of bilingual speech. – *The international journal of bilingualism* 3/4 s. 309–332.

▷

- BELL, ALLAN 1984: Language style as audience design. – *Language in society* 13 s. 145–204.
- CHAMBERS, J. K. – TRUDGILL, PETER – SCHILLING-ESTES, NATALIE (toim.) 2002: *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell.
- CHESHIRE, JENNY 2003: Social dimensions of syntactic variation. The case of *when* clauses. – David Britain & Jenny Cheshire (toim.), *Social dialectology: In honour of Peter Trudgill* s. 245–261. Amsterdam: John Benjamins.
- COULMAS, FLORIAN 1997 (toim.): *The handbook of sociolinguistics*. Oxford: Blackwell.
- COUPLAND, NIKOLAS 2001: Language, situation, and the relational self: Theorizing dialect-style in sociolinguistics. – Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and sociolinguistic variation* s. 185–210. Cambridge: Cambridge University Press.
- ECKERT, PENELOPE 2000: *Linguistic variation as social practice: Linguistic construction of identity in Belten High*. Oxford: Blackwell.
- KALLMEYER, WERNER – KEIM, INKEN 2003: Linguistic variation and the construction of social identity in a German-Turkish setting. A case study of an immigrant youth-group in Mannheim/Germany. – Jannis Androutsopoulos & Alexandra Georgakopoulou (toim.), *Discourse constructions of youth identities* s. 29–46. Amsterdam: John Benjamins.
- LABOV, WILLIAM 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- 1978: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- 2001a: The anatomy of style-shifting. – Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and sociolinguistic variation* s. 85–108. Cambridge: Cambridge University Press.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 s. 322–346.
- MEYERHOFF, MIRIAM 2002: Communities of practice. – J. K. Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (toim.), *The handbook of language variation and change* s. 526–548. Oxford: Blackwell.
- MIELIKÄINEN, AILA 1988: Naiset puhekielen säilyttäjinä ja uudistajina. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen* s. 92–111. Helsinki: Gaudeamus.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- MILROY, LESLEY 1980: *Language and social networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- 1987: *Observing and analysing natural language: A critical account of sociolinguistic method*. Oxford: Basil Blackwell.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 1993: *Social motivations for code-switching: Evidence from Africa*. Oxford: Oxford University Press.
- NEVALAINEN, TERTTU – RAUMOLIN-BRUNBERG, HELENA 2003: *Historical sociolinguistics*. London: Longman.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – TIITTULA, LIISA 2000: *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisio-institutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelussa*.

- kulttuurissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PRESTON, DENNIS 1989: *Perceptual dialectology: Nonlinguists' views of areal linguistics*. Dordrecht: Foris.
- TIILIKAINEN, MARJA 2003: *Arjen islam. So-malinaisten elämää Suomessa*. Tam-pere: Vastapaino.
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2004: On language attitudes and behaviour in the light of local identity: Controlling the self-reported dialect use. – Britt-Louise Gunnarsson, Lena Bergström, Gerd Eklund, Staffan Fridell, Lise H. Han-sen, Angela Karstadt, Bengt Nord-berg, Eva Sundgren & Mats Thelan-der (toim.), *Language variation in Europe: Papers from ICLaVE 2* s. 418–431. Uppsala: Department of Scandinavian Languages, Uppsala University.
- ZENTELLA, ANA CELIA 1997: *Growing up bilingual: Puerto Rican children in New York*. Oxford: Blackwell.

HENKILÖNNIMISTÖN PERUSTEOKSIA UUDISTETTU SAKSASSA

Rosa ja Volker Kohlheim (toim.) *Duden. Das große Vornamenlexikon*. Toinen, täysin uudistettu laitos. Mannheim: Dudenverlag 2003. 437 s. ISBN 3-411-06082-4.

Konrad Kunze *dtv-Atlas Namenkunde: Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet*. Neljäs, korjattu ja laajennettu laitos. München: Deutscher Taschenbuch Verlag 2003. 255 s. ISBN 3-423-03266-9.

Saksassa ilmestyi viime vuonna kaksi varsin perusteellisesti uudistettua onomastista perusteosta, joiden avulla voi saattaa tietämyksensä saksalaisesta henkilönnimistöstä mainiosti ajan tasalle. Rosa ja Volker Kohlheimin *Das große Vornamenlexikon* on laaja saksalaisen nykyetunimistön hakuteos. Konrad Kunzen *dtv-Atlas Namenkunde: Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet* on taas tiivis tietopaketti koko saksalaisesta henkilönnimistöstä ja sen historiallisesta kehityksestä.

UUSINTA TIETOA SAKSAN ETUNIMISTÖSTÄ

Rosa ja Volker Kohlheimin *Das große Vornamenlexikon* esittelee yli kuusi tuhatta Saksassa käytössä olevaa etunimeä. Kohlheimit ovat tulleet tunnetuiksi Saksan keskiaikaisen henkilönnimistön tutkijoina, mutta viime vuosina he ovat paneutuneet myös saksalaiseen nykynimistöön. *Das große Vornamenlexikon* -kirjan ensimmäinen versio ilmestyi vuonna 1998 (Kohlheim

▷